

Gołębiewski, Grzegorz

Wybory do Sejmu Ustawodawczego w 1919 r. w Płocku i okręgu płockim (cz. II)

Notatki Płockie 44/3-180, 23-29

1999

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych oraz w kolekcji mazowieckich czasopism regionalnych mazowsze.hist.pl.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

WYBORY DO SEJMU USTAWODAWCZEGO W 1919 R. W PŁOCKU I OKRĘGU PŁOCKIM (cz. II)

3. Rezultaty wyborów

W niedzielę 26 stycznia 1919 r. o godz. 8⁰⁰ rano otwarto lokale wyborcze. Pogoda nie zachęcała do wyjścia z domów, ponieważ był lekki mróz, padał śnieg i wiał zimny wiatr. Jak zanotowała M. Macieszyna "w mieście było spokojnie, można powiedzieć, że uroczyste. Każdy był podnieście nastrojony, jak gdyby spełniał jakąś doniosłą misję. Szczególnie kobiety wszystkich warstw przejęte były ważnością chwili⁷⁵.

Mimo przedsięwzięcia dodatkowych środków ostrożności nie zanotowano żadnych ekscesów. Partie zaprzestały agitacji, czekając na wynik wyborów. Największą frekwencją zaobserwowano rano, od 8⁰⁰ do 11⁰⁰, co spowodowało nawet konieczność stania w długich kolejkach do urn - i potem w godzinach popołudniowych. Wieczorem w lokalach wyborczych było prawie pusto⁷⁶.

Już w poniedziałek oba płockie dzienniki wydały specjalne dodatki nadzwyczajne z nieoficjalnymi wynikami wyborów w Płocku. Następne dni przynosiły coraz więcej informacji, które znalazły potwierdzenie w oficjalnym komunikacie Okręgowej Komisji Wyborczej.

W Płocku na 16 528 osób uprawnionych do głosowania do urn poszły 10 473 osoby (63,2%), co było dosyć niską frekwencją. W poszczególnych obwodach ten wskaźnik wahał się od 57 do 74%.

Zwyciężyła lista mieszczarska - nr 15 - z L. Czerniewskim na czele uzyskując 3121 głosów (29,8%). Kolejne miejsca zajęły:

- lista nr 14 - żydowska - z I. Sarną na czele, na którą głosowali niemal wszyscy Żydzi płoccy, biorący udział w wyborach. Uzyskała 2927 głosów (27,9%),
- lista nr 4 - PPS-owska z M. Niedziałkowskim - 2768 głosów (26,4%)
- lista nr 5 - (NZR i PZL) z A. Zaleskim i W. Wojtulanisem - 1326 głosów - 12,6%.

Pozostałe listy uzyskały niewielką liczbę głosów:

- lista nr 3 - SNN z Z. Niklewskim - 143 głosy - 1,3%
- lista nr 10 - chrześcijańsko-narodowa z ks. S. Sulimskim - 66 głosów - 0,6%
- lista nr 1 - PSL z W. Wakarem - 56 głosów - 0,5%
- lista nr 2 - tzw. bodzanowska - 5 głosów
- lista nr 8 - chrz.-narod. - 3 głosy
- listy nr 7,11,12,13 - 0 głosów.

Łącznie zablokowane listy chrześcijańsko-narodowe uzyskały 4535 głosów - 43,3%.

W innych miastach okręgu wyniki były następujące:

Płońsk

- uprawnionych - 5 317
- głosujących - 3 479 - 65,4%

- lista nr 14 - 1742 głosy - 50,0%
- lista nr 10 - 964 głosy - 27,7%
- lista nr 4 - 596 głosów - 17,1%
- lista nr 5 - 162 głosy - 4,6%
- lista nr 1 - 12 głosów - 0,3%
- zablokowane listy chrz.-narod. - 1 127 głosów - 32,3%

Sierpc

- uprawnionych - 3 102
- głosujących - 2 694 - 86,8%
- lista nr 10 - 1 337 głosów - 49,6%
- lista nr 14 - 1 221 głosów - 45,3%
- lista nr 5 - 58 głosów - 2,1%
- lista nr 4 - 43 głosy - 1,6%
- lista nr 1 - 30 głosów - 1,1%
- zablokowane listy chrz.-narod. - 1 398 głosów - 51,8%

Wyszogród

- uprawnionych - 2 376
- głosujących - 1 994 - 83,8%
- lista nr 14 - 1 191 głosów - 59,7%
- lista nr 4 - 397 głosów - 19,9%
- lista nr 10 - 320 głosów - 16,0%
- lista nr 1 - 8 głosów - 0,4%
- zablokowane listy chrz.-narod - 322 głosy - 16,1%

Z innych większych miejscowości okręgu, tworzących jednak gminy wiejskie warto wymienić:

Drobin, pow. płocki

- uprawnionych - 3 052
- głosujących - 2 266 - 74,2%
- lista nr 4 - 748 głosów - 33,0%
- lista nr 14 - 521 głosów - 22,9%
- lista nr 10 - 386 głosów - 17,0%
- lista nr 1 - 354 głosy - 15,6%
- lista nr 5 - 254 głosy - 11,2%
- zablokowane listy chrz.-narod.- 640 głosów - 28,2%

Staroźreby, pow. płocki

- uprawnionych - 2 859
- głosujących - 2 600 - 90,9%
- lista nr 10 - 1660 głosów - 63,8%
- lista nr 4 - 529 głosów - 20,3%
- lista nr 5 - 341 głosów - 3,1%
- lista nr 1 - 47 głosów - 1,8%
- lista nr 14 - 10 głosów - 0,3%
- zablokowane listy chrz.-narod.- 2003 głosy - 77,0%

Sarbiewo, pow. płoński

- uprawnionych - 3 067
- głosujących - 2 352 - 76,6%

- lista nr 10 - 1442 głosy - 60,4%
- lista nr 4 - 415 głosów - 17,6%
- lista nr 5 - 410 głosów - 17,4%
- lista nr 1 - 73 głosy - 3,1%
- lista nr 14 - 3 głosy - 0,1%
- zblokowane listy chrz.-narod. - 1849 głosów - 78,6%

Sielec, pow. płoński

- uprawnionych - 4 170
- głosujących - 3 206 - 76,8%
- lista nr 10 - 1740 głosów - 54,2%
- lista nr 1 - 1157 głosów - 36,0%
- lista nr 14 - 198 głosów - 6,1%
- lista nr 4 - 81 głosów - 2,5%
- lista nr 5 - 11 głosów - 0,3%
- zblokowane listy chrz.-narod. - 1751 głosów - 54,6%

Sochocin, pow. płoński

- uprawnionych - 4 417
- głosujących - 3 639 - 82,3%
- lista nr 10 - 2881 głosów - 79,1%
- lista nr 4 - 278 głosów - 7,8%
- lista nr 14 - 272 głosy - 7,4%
- lista nr 5 - 169 głosów - 4,6%
- lista nr 1 - 31 głosów - 0,8%
- zblokowane listy chrz.-narod. - 3052 głosy - 83,8%

Biezuń, pow. sierpecki

- uprawnionych - 3 748
- głosujących - 3 076 - 82,1%
- lista nr 5 - 2142 głosy - 69,6%
- lista nr 10 - 541 głosów - 17,5%
- lista nr 14 - 339 głosów - 11,0%
- lista nr 1 - 25 głosów - 0,8%
- lista nr 4 - 0 głosów
- zblokowane listy chrz.-narod. - 2683 głosy - 87,2%

Raciąż, pow. sierpecki

- uprawnionych - 3 599
- głosujących - 2 653 - 73,7%
- lista nr 5 - 1656 głosów - 62,4%
- lista nr 14 - 614 głosów - 23,1%
- lista nr 4 - 186 głosów - 7,0%
- lista nr 10 - 182 głosy - 6,8%
- lista nr 1 - 11 głosów - 0,4%
- zblokowane listy chrz.-narod. - 1838 głosów - 69,2%

Rościszewo, pow. sierpecki

- uprawnionych - 2 056
- głosujących - 1 794 - 87,2%
- lista nr 5 - 1107 głosów - 61,7%
- lista nr 10 - 450 głosów - 25,0%
- lista nr 1 - 229 głosów - 12,7%
- lista nr 14 - 7 głosów - 0,4%
- lista nr 4 - 0 głosów
- zblokowane listy chrz.-narod. - 1557 głosów - 86,8%

Żuromin, pow. sierpecki

- uprawnionych - 3 836
- głosujących - 3 491 - 91,0%

- lista nr 5 - 2487 głosów - 71,2%
- lista nr 14 - 542 głosy - 15,5%
- lista nr 1 - 381 głosów - 10,9%
- lista nr 10 - 59 głosów - 1,7%
- lista nr 4 - 0 głosów
- zblokowane listy chrz.-narod. - 2553 głosy - 73,1%

Natomiast w trzech powiatach, wchodzących w skład okręgu padły następujące wyniki:

pow. płocki

- głosujących 39 621 - 72,4%
- lista nr 10 - 10 460 głosów - 26,2%
- lista nr 4 - 7 686 głosów - 19,3%
- lista nr 5 - 5 038 głosów - 12,7%
- lista nr 1 - 3 418 głosów - 8,6%
- lista nr 14 - 2 269 głosów - 5,7%
- zblokowane listy chrz.-narod. - 20171 głosów - 50,9%.

pow. płoński

- głosujących - 23 757 - 76,3%
- lista nr 10 - 14 274 głosy - 60,2%
- lista nr 4 - 2 816 głosów - 11,8%
- lista nr 1 - 2 578 głosów - 10,8%
- lista nr 14 - 2 503 głosy - 10,5%
- lista nr 5 - 1 452 głosów - 6,1%
- zblokowane listy chrz.-narod. - 15801 głosów - 66,5%

pow. sierpecki

- głosujących - 26 553 - 79,3%
- lista nr 5 - 11 965 głosów - 45,0%
- lista nr 10 - 9 060 głosów - 34,1%
- lista nr 14 - 2 833 głosów - 10,6%
- lista nr 1 - 1 956 głosów - 7,3%
- lista nr 4 - 637 głosów - 2,3%
- zblokowane listy chrz.-narod. - 21054 głosy - 79,2%.

Ogółem w całym okręgu płocko-płoński-sierpeckim:

- uprawnionych - 115 016
- głosowało - 89 931 osób - 75,5%
- lista nr 10 - 33864 głosy - 37,6%
- lista nr 5 - 19787 głosów - 22,0%
- lista nr 4 - 13907 głosów - 15,4%
- lista nr 14 - 10532 głosy - 11,7%
- lista nr 1 - 7952 głosy - 8,8%
- lista nr 15 - 3241 głosów - 3,6%
- lista nr 2 - 68 głosów
- lista nr 8,11,12 - 53 głosy
- lista nr 13 - 10 głosów
- zblokowane listy chrz.-narod. - 57026 głosów - 63,4%⁷⁷.

Ponieważ dzielnik wyborczy, dający prawo do mandatu poselskiego wynosił w okręgu 11 401 głosów (57 026 : 5), więc 5 mandatów otrzymał blok chrześcijańsko-narodowy, natomiast 1 mandat otrzymała lista nr 4 - PPS, która przekroczyła wymagany próg. Żydom zabrakło do mandatu zaledwie 869 głosów, ludowcom z PSL - Wyzwolenie - 4 449.

Z kolei ponieważ w tym samym bloku największej głośności otrzymały listy nr 10 i 5, więc między nie podzielono proporcjonalnie 5 mandatów. W tym przypadku dzielnik wyborczy wynosił 8466 (33 864 : 4), a zatem lista nr 10 otrzymała prawo do 3 mandatów, lista nr 5 - dwóch. Pozostałe listy bloku - zwłaszcza 15 - nie mając wymaganej ilości głosów, nie otrzymały żadnego mandatu poselskiego⁷⁸.

W ten sposób do Sejmu zostali wybrani:

1. ks. Stanisław Suliński - Związek Ludowo-Narodowy
2. Karol Mierzejewski - Związek Ludowo-Narodowy
3. Szczepan Sawicki - Związek Ludowo-Narodowy
4. Antoni Zaleski - Polskie Zjednoczenie Ludowe
5. Wacław Wojtulanis - Narodowy Związek Robotniczy
6. Mieczysław Niedziałkowski - Polska Partia Socjalistyczna⁷⁹.

Działacze bloku chrześcijańsko-narodowego nie spodziewali się tak przytłaczającego zwycięstwa, bo jak zanotowała Maria Macieszyna "byliśmy niemało zdumieni niespodziewanym zwycięstwem i w wielkiej radości zwycięstwa Partii Narodowej nawet nie żalowaliśmy naszego miejskiego kandydata Pana Czerniewskiego, gdyż i tak dwóch kandydatów z naszej listy przeszło, ponieważ na innych narodowych figurowali. [...]"

Socjaliści byli mocno skonsternowani. Czerwona Gwardia opuściła nosy i wstydliwie przemykała się po ulicy. Żydzi byli zmartwieni, choć wiedzieli, że ich kandydat nie ma żadnych szans przejścia, wobec braku Żydów na wsi⁸⁰.

Zwycięska lista najlepszy wynik uzyskała w powiecie płońskim, w gminach Sochocin (83,3%), Modzele, Sielec, Sarbiewo. W pow. sierpeckim najwięcej głosów na tę listę padło w gminach Lisewo i Borkowo (ponad 80%) oraz w Sierpcu i gminie Białyszewo. W pow. plockim przodowały gminy Staroźreby, Święcice i Brwilno. W samym Płocku lista nr 10 uzyskała niewielką ilość głosów, gdyż plockczanie głosowali na listę nr 15 z miejskim kandydatem L. Czerniewskim, który z innych list bloku został usunięty po tym, jak wziął udział w nieudanym prawicowym zamachu stanu gen. Mariana Januszajtisa 5 stycznia 1919 r.

Lista nr 5 (PZL i NZR) wyraźnie górowała w pow. sierpeckim, zwłaszcza w gminach Żuromin, Biezuń, Raciąż, Gutkowo, Rościszewo i Koziebrody, a więc w miejscowościach, które miały w przeszłości prawa miejskie lub w większych wsiach. W samym Sierpcu na listę nr 5 padło zaledwie 58 głosów.

Natomiast zablokowane listy chrześcijańsko-narodowe najlepszy rezultaty uzyskały w pow. sierpeckim (niecałkowicie 80%) przed powiatami płońskim i plockim, co należy tłumaczyć wybitnie rolniczym charakterem powiatu sierpeckiego i małą ilością robotników, choć specyfika powiatu polegała na przewadze listy nr 5 nad 10.

PPS największy sukces odniosła w pow. plockim, zwłaszcza w mieście Płocku, co jest zrozumiałe ze względu na pewną ilość robotników i radykalnej inteligencji oraz tradycje działalności partii robotniczych oraz intensywną kampanię wyborczą.

Jednak najlepszy wynik lista nr 4 uzyskała w Drobinie (33,0%) co było wyrazem zaufania do A. Szyb-

szaka, kandydata z listy 4, pochodzącego z tej miejscowości oraz skutkiem wydarzeń w Kozłowie. Klęska w pow. sierpeckim pozostaje pewną zagadką i była chyba spowodowana słabą agitacją wyborczą i brakiem lokalnego działacza, który mógłby przyciągnąć wyborców.

Żydowskiemu przedsiębiorcy I. Sarnie z listy nr 14 do zdobycia mandatu zabrakło kilkuset głosów. Najlepsze rezultaty Żydzi uzyskali w miastach, proporcjonalnie do swojej w nich liczebności: Wyszogród - 59,7%, Płońsk - 50,0%, Sierpc - 45,3%, Płock - 27,9%. Jednak wobec niewielkiej liczebności na wsi nie zdołali zdobyć mandatu.

PSL-Wyzwolenie z powodu słabych w okręgu plockim tradycji ruchu ludowego nie zdołało nawiązać walki o mandat poselski, choć np. w gminie Naruszewo w pow. płońskim otrzymało aż 38,1% głosów, w gminie Sielec (pow. płoński) - 36,0%, a w gminie Brudzeń (pow. plocki) - 32,3%.

Porównując wyniki w okręgu plockim z rezultatami w całej byłej Kongresówce, zwycięski blok uzyskał niemal identyczny rezultat, jak w całym byłym zaborze rosyjskim. Więcej procentowo głosów otrzymały w okręgu listy PPS (średnia - 8,65%) i żydowska (średnia - ok. 7%), natomiast znacznie gorszy wynik zanotowało PSL - Wyzwolenie (średnia - 21,9%), które przodowało w Lubelskiem i Kieleckiem. W okręgu plockim skuteczną konkurencją dla PSL-u był blok chrześcijańsko-narodowy, odbierając mu głosy elektoratu wiejskiego.

Generalnie rzecz biorąc - okręg plocko-płońsko-sierpecki pokazał swój wybitnie endecko-chadecki charakter i u progu niepodległości żadna inna opcja polityczna nie mogła zagrozić dominacji prawicy. Charakterystyczny jest zupełny brak ugrupowań centrowych i silna polaryzacja społeczeństwa na prawicę i lewicę.

Żydzi znajdowali się poza tymi podziałami, choć i w ich środowisku toczyła się ostra walka między ortodoksami, folkistami, syjonistami i innymi nurtami⁸¹.

Frekwencja na tle innych okręgów byłej Kongresówki - od 60% w Bielsku do 94,4% w Koninie - nie wyróżniała w jakiś sposób okręgu plockiego, choć zastanawiająca jest stosunkowo niska frekwencja w samym Płocku (63,2%). Spośród 4 miast okręgu najwyższą frekwencję miały Sierpc (86,8%) i Wyszogród (83,9), znacznie mniej miał Płońsk (65,4%) i wymieniony już Płock. Większy udział w wyborach, niż w Sierpcu i Wyszogrodzie występował zwykle w gminach wiejskich i przewyższał średnią okręgową, np. w gminie Borkowo w pow. sierpeckim - 93,1%, choć zdarzały się gminy o bardzo niskiej frekwencji, jak np. Łubki w pow. plockim - 52,2%, czy Kosemin w pow. sierpeckim - 42,3%.

Trudno jednoznacznie ocenić przyczyny takiego stanu rzeczy, czy był to wynik agitacji komunistycznej, niskiej świadomości politycznej, czy też po prostu obojętności części wyborców na wydarzenia polityczne, nawet tej miary, co pierwsze powszechne wybory do Sejmu niepodległej Rzeczypospolitej.

Dziennikarz "Kuriera Plockiego" sądził, że był to skutek niedokładności list wyborczych, opracowanych na podstawie okupacyjnych kartek na chleb sprzed kilku lat, więc od ich sporządzenia część osób zmarła lub

opuszcila Płock, a na ich miejsce napłynęli inni⁸².

Wynik wyborów wywołał oczywiście także komentarze ówczesnej prasy i osób zaangażowanych politycznie. "Kurier Płocki" jako wyraził opinię zwycięskiego obozu pisał: "Ze zaś w całej Kongresówce przeszły w przeważającej liczbie listy chrześcijańsko-narodowe; że w ogóle wybrano zaledwie kilkunastu socjalistów i paru Żydów; że w diecezji np. płockiej, składającej się z 12 powiatów, wybrano tylko jednego socjalistę, nie wybrano zaś żadnego Żyda - to wyprowadzić, zdaje się, możemy logiczny wniosek, że, mimo szumnie głoszonych haseł wywrotowych, duch narodu w kraju, a w szczególności w diecezji płockiej, pozostał wiernym tradycjom religijnym i narodowym"⁸³.

W podobnym tonie wypowiedział się "Głos Ojczyzny" triumfalnie obwieszczając: "Zwyciężyliśmy! Lud polski, robotnik, kobieta polska - wszyscy powiedzieli, że ponad wszystkie dobra na tej ziemi stawiają dobro Ojczyzny.

Powiedzieli, że nie chcą być narzędziem w ręku partii, nie chcą walki klas - lecz dążą do jedności.

Powiedzieli, że chcą Boga, chcą Go nie tylko na ustach, ale i w czynach, w rodzinie, w szkole i w księgach praw.

Niech ustąpią, niech się ukorzą, niech teraz schylą czoła ci, którzy ciągle o woli ludu mówili, którzy twierdzili, że ta wola ludu jest dla nich rozkazem.

Partyjniku - lud polski, syn Piastowy, wolę swą objawił. Porzuć swą kainową pracę, wyrzuć jad bratniej nienawiści i czysty a odrodzony idź w służbę Narodu, w służbę Ojczyzny"⁸⁴.

"Przegląd Płocki" z zalem konstatujący zwycięstwo konkurencyjnego bloku, pisał nie bez racji, że "dalecy jesteśmy od mniemania, żeby te wybory były rzeczywistym wyrazem stanu polskiej myśli współczesnej biorąc pod uwagę małe uświadomienie polityczne szerszych warstw, wśród których agitacja mniej lub więcej popularnych haseł przede wszystkim miała znaczenie. Dla prowadzenia agitacji potrzebne są pieniądze, a nie wszystkie stronnictwa rozporządzają zasobami, więc musiały się ograniczyć do bardzo skromnych rozmiarów w szerzeniu swoich dążeń i przemawiania za nimi"⁸⁵.

Najbardziej ówczesnie dojrzałą ocenę wyników wyborów dał anonimowy czytelnik "Przeglądu Płockiego", pisząc, że "pociągające hasło "Bóg i Ojczyzna", pozbawione wszelkich przymiotników: demokratyczny, socjalistyczny, radykalny, a zastępujące je jednym "narodowy" stało się jednocześnie podzięką Bogu za przywróconą wolność, [...] a nadto synonimem z niezależnością, całością i niepodległością [...] Polski [...] jako takiej, bez względu na jej wewnętrzny ustrój i organizację.

Zwyciężyła Polska jako hasło święte, jako zmartwychstały dowód łaski Bożej, która nam z grobu powstać pozwoliła dla zadokumentowania istnienia sprawiedliwości na świecie. Zwyciężył, zasadniczo biorąc, narodowy romantyzm.

[...] wynik wyborów nie jest zatem wyrazem zaufania dla partii, tworzących ów blok narodowy, dla ich poszczególnych postulatów, ale wyrazem [...] bezpartyjności, wystąpienia przeciwko partyjności i niechęci do rozwiązywania szczegółowych zagadnień w chwili obecnej"⁸⁶.

Dalej autor słusznie zauważał, że od problemów i konfliktów społecznych uciec się nie da, zwłaszcza, że w Sejmie naprzeciwko siebie staną dwie skrajne opcje - prawicowa i lewicowa, z bardzo słabym centrum, łączącym potencjalne spory.

W wielkie święto zwycięskiego bloku przerodziły się uroczystości w niedzielę 2 lutego 1919 r. z okazji 100 rocznicy śmierci Jana Kilińskiego. Po porannej mszy w katedrze przez miasto triumfalnie przeszedł barwny pochód z jeźdźcami, kosynierami, delegacjami szkół, cechów i stowarzyszeń. Po południu natomiast odbyły się akademie ku czci J. Kilińskiego⁸⁷.

W przededniu rozpoczęcia obrad Sejmu Ustawodawczego - 9 lutego 1919 r. - wszystkie płockie gazety zamieściły okolicznościowe artykuły, wyrażając nadzieję, że pierwszy od czasów niewoli Sejm stworzy podstawy budowy niepodległej Rzeczypospolitej.

"Słuchajmy w skupieniu, boć za nas mówi, za każdego z nas - za bogatych i biednych, światłych i ciemnych - owo Zgromadzenie Ustawodawcze, któremu wyrażamy wiarę głęboką, iż zawładnie duszą zbiorową całego narodu!" - pisał "Przegląd Płocki"⁸⁸.

W płockiej bazylice katedralnej odprawiona została uroczysta suma w intencji wybranych posłów i całego narodu. Z powodu dużego zainteresowania wiernych, nabożeństwo powtórzono w poniedziałek 10 lutego⁸⁹.

Jednak nie wszyscy okazywali radość z rozpoczęcia obrad Sejmu. Najbardziej zawiedzeni byli socjaliści i ich zwolennicy ze wsi, liczący na szybkie, radykalne zmiany. Dlatego rozczarowani robotnicy rolni i chłopi 10 lutego - w dniu otwarcia obrad - przyjechali pod siedzibę Rady Robotniczej "robić rewolucję". Jeden z nich wygłosił następujące przemówienie: "Kochani Towarzysze! Kazaliście zebrać się nam i przynieść ze sobą kosy i widły. Tak też zrobiliśmy. Tera powiedzcie nam kochane towarzysze, czy to zara ma być ta rewolucja, bo my już jesteśmy gotowe i nadaremnie z całym kramem drugi raz łaźić nie będziemy. Jużście obiecali nam, że zaraz po onych wyborach dostaniemy ziemię. Wiadomo, nie dostalim jej, bo burżuje nie dali. No to my tera przyśliśma z kosami i widami, jakieśta kazali, kochane towarzysze, z onemi burżujami ostatecznie się rozprawić i robić oną rewolucję"⁹⁰.

Zakłopotani towarzysze zamiast na rewolucję, zaprosili chłopów do teatru na odczyt, z którego jasno wynikało, że z rewolucją należy poczekać i najlepiej zachować spokój. Na takie dictum, niezadowoleni chłopi wrócili do domów.

4. Sylwetki posłów

Na koniec kilka słów o wybranych posłach.

Ks. Stanisław Suliński (1873 - 1951) był absolwentem płockiego seminarium, jako kapłan pracował w Lutocinie, Pułtusk, Smogorzewie i Baboszewie. Angażował się w działalność społeczną m.in. w kółkach rolniczych. Był członkiem zarządu okręgowego Towarzystwa Rolniczego i Towarzystwa Kredytowego Ziemskiego w Płońsku. Dzięki szacunkowi i popularności, jakimi cieszył się na swoim terenie lista nr 10 w

pow. płońskim zdobyła ponad 60% głosów. Po zakończeniu kadencji został proboszczem w Rzekuniu do swej śmierci w 1951 r.⁹¹

Karol Mierzejewski (1879 - 1942) pochodził z Radziwia, ukończył fizykę i matematykę na Uniwersytecie Warszawskim, gdzie zetknął się z ruchem narodowym. Tylko amnestia uchroniła go od zesłania na Syberię. Po studiach podjął pracę nauczyciela w polskim gimnazjum w Płocku (od 1918 - im. Władysława Jagiełły). Był także członkiem zarządu Towarzystwa Rolniczego i Stowarzyszenia Nauczycieli w Płocku. Jednocześnie prowadził 100-hektarową posiadłość ziemską w Żernikach.

W Sejmie Ustawodawczym pracował w komisjach oświatowej i aprowizacyjnej. W 1920 r. aktywnie uczestniczył w przygotowaniach Płocka do obrony przed bolszewikami, za co otrzymał Krzyż Walecznych. W 1922 r. został po raz drugi wybrany na posła z listy Chrześcijańskiego Związku Jedności Narodowej, uczestnicząc następnie w pracach komisji: oświatowej, do walki z drożyzną i komunikacyjnej. Po wygaśnięciu mandatu poselskiego w 1927 r. zrezygnował z pracy nauczycielskiej i zajął się swoim majątkiem ziemskim. W dalszym ciągu pozostawał lokalnym działaczem Stronnictwa Narodowego i Akcji Katolickiej, pełniąc nawet funkcję jej prezesa diecezjalnego. Zmarł w 1942 r.⁹²

Antoni Zaleski (1879 - ?) był gospodarzem - rolnikiem z Boryszewa k/Płocka, aktywnym w swoim środowisku. Wybrany został na wójta gm. Rogozino. Na kandydata na posła zaproponowały o kółka rolnicze, popierało zaś głównie Polskie Zjednoczenie Ludowe⁹³.

Podobny rodowód miał **Szczepan Sawicki** (1870 - 1944), pochodzący z Kołoząbia w pow. płońskim. Był wieletoletnim działaczem endeckim, szczególnie Towarzystwa Oświaty Narodowej. Konspiracyjnie kolportował prasę narodową. Za swoją działalność został aresztowany w 1906 r. przez władze carskie i kilka miesięcy spędził w więzieniu w Płońsku. Nie przerwało to jego działalności, po raz drugi aresztowali go Niemcy w 1918 r.

W Sejmie Ustawodawczym brał udział w pracach komisji: ochrony pracy, spółdzielczej, spraw żydowskich i administracyjnej. W 1922 r. został ponownie wybrany do Sejmu z listy ChZJN, pracując w komisjach opieki społecznej i inwalidzkiej. Równocześnie pozostawał lokalnym działaczem Związku Ludowo-Narodowego i korespondentem "Wszecpolaka".

W 1927 r. powrócił do uprawy 30-morgowego gospodarstwa w Kołoząbiu. Aresztowany przez Niemców, został zamordowany w obozie koncentracyjnym w Stutthofie⁹⁴.

Wacław Wojtulanis (1882 - 1919) był absolwentem Akademii Rolniczej w Dublanach k/Lwowa, potem urzędnikiem Towarzystwa Rolniczego w Mławie, od 1908 r. instruktorem kółek rolniczych w Płockiem. Od 1903 r. działał w Lidze Narodowej i Towarzystwie Oświaty Narodowej. W czasie rewolucji 1905 r. występował na rzecz polonizacji szkolnictwa i administracji. W czasie I wojny światowej związał się z Polskim Zjednoczeniem Ludowym. W 1917 r. został okręgowym komisarzem ziemskim w Chełmie Lubelskim, skąd wkrótce wrócił do Płocka na stanowisko inspektora ziemskiego na okręg płocko-włocławski.

W Sejmie Ustawodawczym wstąpił do klubu parlamentarnego Narodowego Związku Robotniczego, jednak zachował swoje związki z endecją. Zmarł w Płocku 8 sierpnia 1919 r.⁹⁵

Po niespodziewanej śmierci W. Wojtulanisa na jego miejsce wszedł do Sejmu następny w kolejności na liście nr 5 - **Stefan Sokołowski** (1891 - ?), pochodzący z rodziny ziemiańskiej. Ukończył politechnikę w Kijowie i Brunzowiku oraz kursy dla wyższej administracji w Warszawie. Był lokalnym działaczem samorządowym w Płocku oraz członkiem zarządu sekcji nauk administracyjnych przy Towarzystwie Popierania Nauk Społecznych w Warszawie. W Sejmie zgłosił akces do klubu Narodowego Zjednoczenia Ludowego⁹⁶.

Ostatnim posłem z okręgu płockiego był socjalista **Mieczysław Niedziałkowski** (1893 - 1940). Już w czasie nauki w gimnazjum wileńskim w 1909 r. założył w szkole Związek Młodzieży Postępowo-Niepodległościowej, związany z Polską Partią Socjalistyczną. W czasie I wojny światowej został redaktorem pism socjalistycznych w Warszawie, od września 1916 r. wchodził do Centralnego Komitetu Robotniczego PPS. Pracował zawodowo w Centralnym Towarzystwie Rolniczym i Biurze Pracy Społecznej. Już w 1918 r. zajmował się kwestiami ustrojowymi państwa polskiego. W listopadzie 1918 r. został naczelnikiem wydziału sejmowego Ministerstwa Spraw Wewnętrznych. Opracował projekt ordynacji do Sejmu, a w Sejmie Ustawodawczym był jednym z najmłodszych posłów i sekretarzem komisji konstytucyjnej, a następnie autorem projektu konstytucji, zgłoszonego przez PPS. Jako zwolennik demokracji parlamentarnej zwalczał komunistyczną koncepcję dyktatury proletariatu, forsowaną przez lewicę socjalistyczną i komunistów oraz popierał koncepcję federacyjną ustroju państwa polskiego.

Do końca życia pozostał jednym z liderów PPS, członkiem centralnych władz partii, redaktorem naczelnym "Przedświtu" i "Robotnika".

Do Sejmu wybierany był jeszcze trzykrotnie i zasiadał w nim do 1935 r., będąc jednym z liderów klubu parlamentarnego PPS. Do 1926 r. związany był z tzw. obozem belwederskim, bliskim J. Piłsudskiemu, po 1926 r. przeszedł do opozycji wobec rządów Marszałka.

Na początku lat 30. był zwolennikiem pewnego zbliżenia z Komunistyczną Partią Polski, ale od 1936 r. zajął stanowisko antykomunistyczne.

We wrześniu 1939 r. zaangażował się w obronę Warszawy, m.in. organizując Robotnicze Bataliony Obrony Warszawy. Po kapitulacji miasta wchodził w skład Rady Politycznej przy Komendancie Głównym Służby Zwycięstwu Polski gen. Michała Karaszewiczu-Tokarzewskim. Aresztowany przez Gestapo 22 grudnia 1939 r. został skazany na karę śmierci i rozstrzelany w Palmirach 21 czerwca 1940 r.

Warto odnotować, że w Sejmie Ustawodawczym M. Niedziałkowski wspólnie z K. Mierzejewskim podjęli inicjatywę jednolitego występowania wszystkich posłów z okręgu płockiego w sprawach Mazowska płockiego, niezależnie od różnic politycznych⁹⁸.

Niewątpliwie spośród wszystkich sześciu płockich

postów większą rolę w historii Polski i polskim parlamentarystyce odegrał tylko M. Niedziałkowski. Pozostali byli jedynie działaczami szczebla lokalnego, wielkiej kariery politycznej nie zrobili i posłowanie było ich szczytowym osiągnięciem w pracy społecznej i politycznej.

Poza posłami, którzy otrzymali mandaty do Sejmu Ustawodawczego z okręgu nr 6, warto jeszcze wspomnieć o tych, którzy w Płocku kandydowali i przegrali, ale weszli do Sejmu z innych okręgów. Należeli do nich szczególnie politycy żydowscy, i to ogólnokrajowego formatu - Nojach Prylucki i Icchak Grunbaum.

Nojach Prylucki (1882 - 1941) został wybrany z okręgu nr 16 (Warszawa) i wprawdzie wkrótce pozbawiono go mandatu poselskiego jako obcokrajowca, ponownie wybrano go w 1922 r. Był jednym z liderów żydowskiego Stronnictwa Ludowego, tzw. folkistów, działaczem wielu organizacji żydowskich, znanym dziennikarzem i literatem, znawcą kultury żydowskiej w Polsce. We wrześniu 1939 r. uciekł do Wilna, gdzie został aresztowany i zamordowany przez Niemców w 1944 r.⁹⁹

Icchak Grunbaum (1879 - 1970) był jednym z czołowych działaczy syjonistycznych w Polsce, w Sejmie zasiadał w latach 1919-1932, do czasu kiedy wyjechał do Palestyny i po utworzeniu państwa izraelskiego został jego pierwszym ministrem spraw wewnętrznych (1948-1949), a potem skarbnikiem Agencji Żydowskiej (1949-1950). W Sejmie Ustawodawczym przewodniczył dziesięcioosobowemu Kołu Żydowskiemu¹⁰⁰.

Także **Ludomir Czerniewski**, któremu w kandydo-

waniu w Płocku przeszkodził udział w nieudanym zamachu stanu 5 stycznia 1919 r., dostał się do Sejmu w wyborach dodatkowych, przeprowadzonych na Kresach w maju 1920 r., jako kandydat z pow. sokalskiego.

W Sejmie Ustawodawczym był prezesem klubu Chrześcijańskiej Demokracji, został wybrany także w następnych wyborach w 1922 r. i zasiadał w parlamencie do 1927 r.¹⁰¹

W Sejmie Ustawodawczym znalazł się także urodzony w Białoskórach w pow. sierpeckim **ks. Władysław Mąkowski** (1885 - 1945) absolwent płockiego seminarium, w 1919 r. proboszcz w Rypinie. Do Sejmu wszedł na miejsce F. Ciszewskiego, który już 3 lutego 1919 r. zrzekł się mandatu i należał do klubu Związku Ludowo-Narodowego.

Po skończonej kadencji kierował Archiwum Diecezjalnym i Biblioteką Seminarium Duchownego w Płocku, zajmując się równocześnie pracą naukową. W 1930 r. został kanonikiem kapituły płockiej. Wyrzucony w czasie wojny przez Niemców z mieszkania i zajmowanego stanowiska został zaproszony przez biskupa kieleckiego Czesława Kaczmarska na swojego sekretarza i zmarł w Kielcach 26 marca 1945 r.¹⁰²

Posłowie wybrani z okręgu płockiego często gościli w mieście i pobliskich miejscowościach, składali sprawozdania ze swojej pracy, spotykali się z wyborcami i brali aktywny udział w życiu społeczno-politycznym regionu, co w przypadku K. Mierzejewskiego, S. Sawickiego i M. Niedziałkowskiego zaowocowało wyborem na kolejną kadencję.

PRZYPISY:

⁷⁵ M. Macieszyna op.cit., s. 429.

⁷⁶ Po wyborach, "Kur. Pł." nr 21 z 28 I 1919, s. 1; Wybory do Sejmu w Płocku, "Kur. Pł." nr 22 z 25 I 1919, s. 1; M. Macieszyna, op. cit., s. 427-428.

⁷⁷ Statystyka wyborów do Sejmu Ustawodawczego, pod red. L. Krzywickiego. Warszawa 1921, s. 21; także - Rezultat wyborów do Sejmu w Płocku, "Prz. Pł." nr 21 a (dodatek nadzwyczajny) z 27 I 1919, Wybory do Sejmu w Płocku, "Prz. Pł." nr 22 z 28 I 1919, s. 1; Rezultat wyborów, "Prz. Pł." nr 23 z 29 I 1919, s. 1; Rezultat wyborów, "Kur. Pł." nr 23 z 30 I 1919, s. 1; Wybory, "Gł. Ojcz." nr 5 z 1 II 1919, s. 6. Ilość głosów oddana na poszczególne listy podawana przez płockie gazety nieznacznie się różniła, co jednak nie zmienia wyników i kolejności list.

⁷⁸ F., Refleksje powyborcze, "Kur. Pł." nr 30 z 7 II 1919, s. 1; T. Świecki, F. Wybult, op.cit., s. 311.

⁷⁹ Obwieszczenie Okręgowej Komisji Wyborczej na powiaty płocki, płoński i sierpecki, "Kur. Pł." nr 28 z 5 II 1919, s. 1, także - "Prz. Pł." nr 29 z 5 II 1919, s. 1; T. Świecki, F. Wybult, op.cit., s. 311; B. Dymek, op.cit., s. 401-402. B. Dymek wśród wybranych posłów nie wymienił A. Zaleskiego z listy nr 5.

⁸⁰ M. Macieszyna, op.cit., s. 430.

⁸¹ Na temat wniosków powyborczych zob. też - F. Refleksje powyborcze, cz. II, "Kur. Pł." nr 31 z 8 II 1919, s. 1; A. Ajnenkiel, op.cit., s. 16; A. Czubiński, op.cit., s. 54; J. Szczepański, Obraz polityczny i społeczno-gospodarczy Mazowsza po odzyskaniu niepodległości (1918-1919), [w:] Mazowsze w dwudziestolecie międzywojennym, w granicach województwa warszawskiego, pod red. A. Stawarza, Warszawa 1998, s. 17-18; T. Świecki, F. Wybult, op.cit., s. 311-312.

⁸² Kronika płocka. Po wyborach, "Kur. Pł." nr 22 z 29 I 1919, s. 3.

⁸³ F., Refleksje powyborcze, cz. I, "Kur. Pł." nr 30 z 7 II 1919, s. 1.

⁸⁴ S.K., Zwyciężyliśmy..., "Gł. Ojcz." nr 5 z 1 II 1919, s. 1; zob. też: Wola ludu, "Gł. Ojcz." nr 7 z 15 II 1919, s. 1.

⁸⁵ Po wyborach, "Prz. Pł." nr 23 z 29 I 1919, s. 3.

⁸⁶ Wolna trybuna. Naród przemówił, "Prz. Pł." nr 25 z 31 I 1919, s. 2.

⁸⁷ Program obchodu setnej rocznicy zgonu Jana Kilińskiego w Płocku, "Kur. Pł." nr 26 z 2 II 1919, s. 1; "Prz. Pł." nr 26 z 1 II 1919, s. 2; Obchód 100-iej rocznicy zgonu Jana Kilińskiego, "Prz. Pł." nr 27 z 4 II 1919, s. 1-2; Kronika płocka. Z Domu Ludowego, "Kur. Pł." nr 28 z 5 II 1919, s. 3.

⁸⁸ Sejm, "Prz. Pł." nr 33 z 9 II 1919, s. 1; zob. też: Do pracy, "Gł. Ojcz." nr 6 z 8 II 1919, s. 1; W dniu otwarcia Sejmu Konstytucyjnego, "Kur. Pł." nr 32 z 9 II 1919, s. 1.

⁸⁹ Kronika płocka. Z okazji otwarcia Sejmu Ustawodawczego, "Kur. Pł." nr 33 z 12 II 1919, s. 2-3.

⁹⁰ Cyt. za: M. Macieszyna, op.cit., s. 433; zob. też: Kronika płocka, Manifestacja socjalistyczna, "Kur. Pł." nr 33 z 12 II 1919, s. 3.

⁹¹ F., Nasi posłowie, "Kur. Pł." nr 24 z 31 I 1919, s. 2; biogram autorstwa Czesława Brzozy [w:] Kto był kim w Drugiej Rzeczypospolitej, red. nauk. J. Majchrowski, przy współpr. G. Mazura i K. Stepana. Warszawa 1994, s. 442.

⁹² F., Nasi posłowie; Parlament Rzeczypospolitej Polskiej 1919 - 1927, pod red. profesorów Henryka Mościckiego i Władysława Dzwonkowskiego. Warszawa 1928, s. 101; biogram Józefa Zielińskiego [w:] "Polskim Słowniku Biograficznym"

(dalej - "PSB") 1976, t. XXI, s. 15-16; biogram Czesława Brzozy [w:] Kto był kim..., s. 368; A. Maciesza, Gimnazjum im. Władysława Jagiełły w Płocku 1906-1931. Płock 1931, s. 154.

⁹³ F., Nasi posłowie. Brak informacji nt. A. Zaleskiego [w:] Parlament Rzeczypospolitej... i Kto był kim...

⁹⁴ F., Nasi posłowie, Parlament Rzeczypospolitej..., s. 110; biogram autorstwa Tadeusza Wolszy [w:] "PSB" 1994, t. XXXV/3, z. 146, s. 343; biogram autorstwa C. Brzozy [w:] Kto był kim..., s. 422. Zob. też podziękowanie S. Sawickiego - Do wyborców okręgu pockiego, "Gł. Ojcz." nr 10 z 8 III 1919, s. 7.

⁹⁵ F., Nasi posłowie; biogram autorstwa Stanisława Gajewskiego [w:] Kto był kim..., s. 475; także: Zgon posła Ziemi Płockiej, śp. Wacław Wojtulanis, "Kur. Pł." nr 178 z 9 VIII 1919, s. 1; K.M. [Konstanty Modliński], Śp. Wacław Wojtulanis, "Kur. Pł." nr 179 z 10 VIII 1919, s. 1; prałat I. Lasocki, Nasz bezspreczny dług moralny, "Kur. Pł." nr 180 z 12 VIII 1919, s. 1; Kronika płocka. Hołd zasłudze, "Kur. Pł.", nr 180 z 12 VIII 1919, s. 3.

⁹⁶ Kronika płocka. Nowy poseł ziemi płockiej, "Kur. Pł." nr 187 z 21 VIII 1919, s. 3; biogram autorstwa C. Brzozy, [w:] Kto był kim..., s. 431-432.

⁹⁷ F., Nasi posłowie; Parlament Rzeczypospolitej..., s. 275-276; biogram autorstwa Michała Śliwy [w:] Kto był kim..., s. 377; biogram autorstwa Jana Tomickiego [w:] "PSB" 1977,

t. XXII/4, z. 95, s. 739-742; M. Drozdowski, A. Tymieniecka, Mieczysław Niedziałkowski [w:] "Najnowsze Dzieje Polski 1914-1939" 1965, t. IX, s. 38-82; zob. też: M. Śliwa, Myśl polityczna Mieczysława Niedziałkowskiego (1893-1940). Warszawa 1980; Jan Tomicki, Mieczysław Niedziałkowski. Warszawa 1978.

⁹⁸ Wieści z ziem Polski Zjednoczonej. Sejm. Co robią nasi posłowie, "Gł. Ojcz." nr 9 z 1 III 1919, s. 5.

⁹⁹ Parlament Rzeczypospolitej..., s. 305; biogram autorstwa Mariana Fuxa [w:] "PSB" 1985, t. XVIII/4, s. 629-630; biogram C. Brzozy [w:] Kto był kim..., s. 404.

¹⁰⁰ Parlament Rzeczypospolitej..., s. 305; biogram C. Brzozy [w:] Kto był kim... s. 289; A. Czubiński, op.cit., s. 55; Szlomo Grunspan, Żydzi w Płocku. New York 1960, przełożył z j. żydowskiego (jidisz) Aleksander Pakentreger, mps, Biblioteka TNP im. Zielińskich s. 103-116; J. Przedpełski, Żydzi w Płocku. Dzieje i martyrologia 1939-1945. Płock 1993, s. 161.

¹⁰¹ Parlament Rzeczypospolitej..., s. 159-160; Biogram S. Gajewskiego [w:] Kto był kim..., s. 258.

¹⁰² J.B. Nycek, Ludzie i książki. Słownik biograficzny ludzi książki i pióra województwa płockiego. Płock 1983, s. 150-151; biogram C. Brzozy [w:] Kto był kim..., s. 365; ks. M.M. Grzybowski, Ksiądz Władysław Mąkowski 1885-1945. Płock 1995.